

Krigsminner:

På flukt som jaget vilt!

Far og datter, Jonas og Alfhild Vaule, flykter mens kulene hagler om øra

*

Her fortelles det om dramatiske hendelser i Bjerkreim:

Jonas Vaule og hans kone Inga var på flukt fra 13. september 1944 og til freden kom.

Jonas skreiv dagbok under denne flukten som er gjengitt her,
og Inga forteller også om sin flukt.

Sem Grøtteland forteller om da han måtte gå i skjul og i lang tid oppholdt seg i en
trekasse nedgravet i gjødselkjelleren.

Disse historiene her er skildret med deres egne ord
– og er nok lite kjent for folk flest.

*

Aaland Gård, mars 2011
Paul Tengesdal

VAULE-FOLKA

Under krigen vart folk på Vaule med i motstandsarbeidet. Engelske fly sleppte ned telegrafister som helt seg der og sende meldinger tilbake til England. Vaule ligg nærme Laksvelafjellet og der er god utsikt over sjøen og de kunne mellom annet sende meldinger når tyske krigsskip kom. I september 1944 vart to av motstandsfolka arresterte på veg til Stavanger. Folk som såg dette fekk varslet folka på Vaule som fekk slept ut dyra og stikka av et par timer før tyskerne kom om natta til 13. september. (Kilde 1,2 og 3)

Det var to familier som var med i denne motstandsrørsla, det var familien Jonas og Inga Vaule, og naboene, familien Kristian og Gunhild Vaule. Begge familiene måtte på flukt.

HER FORTELLER JONAS OG INGA VAULE OM SIN FLUKT

Gården til Inga og Jonas Vaule under krigen. Sønnen Sigurd overtok gården i 1946, og heimehuset fekk en ny 2. etasje i 1948. Ny driftsbygning ble oppført i 1952.

Familiebilde med navn (alder i 1944).

Fremst f.v. sitter mor Inga (57 år), Gunnvor (29), Alfhild (27), Sigurd (25) og far Jonas (54). Bak står f.v. Thor (23), Kjell (19) og John (17).

Jonas og datteren Alfhild var de siste som forlot Vaule. De var i følge og kom seg til leiren på Gjedrem hvor mange av de andre var kommet. Leiren ble angrepet og hver flyktet for seg. Jonas kom seg til Dyrskog, og senere kom hans kone Inga og sonen Sigurd, samt naboene Kristian og Gunhild. De flyttet til Berland i bygda, men måtte rømme igjen. Jonas havnet oppe på Bjordalsheia, men kom senere tilbake til Berland, og havnet til sist oppe på høgaloftet hos sin datter Gunvor på Sveta, og stundom var han i ei ur på garden inntil krigen var slutt.

Inga klarte å komme seg til Sverige og var der til krigen var slutt.

NABOENE KRISTIAN OG GUNHILD VAULE

Dette er nabo-gardstunet slik det såg ut i 1944.

*Gunhild (49) og Kristian (60) med barna (alder i 1944).
Mellom foreldra sitter f.v. Lloyd (25) og Karsten (15).
Bak står f.v. Bjørn (20), Leif (21), Sem (17), Ludvig (26) og Olaf (23).*

Dagboka til Jonas Vaule

Jørgen Skjæveland fekk lånt dagboka til Jonas Vaule og skreiv henne av.

Føreord av Jørgen Skjæveland

Då Jonas Vaule måtte røma og gøyma seg for tyskarane, skreiv han ei dagbok om kven som hjalp han og kvar han heldt til, kva han opplevde og tenkte. Men han våga ikkje skriva namna deira eller kvar han budde, for tyskarane kunne gjerne få tak i boka, og då vart det lett for dei å arrestera hjelparane. Derfor skreiv han bare førebokstavane eller sette ein x for det. I denne avskrifta av dagboka har me sett i parantes kva folk og gardar han meinte.

Dagboka:

13/9.

Vognd i 1-tiden om natten av at nogen ropte “opp alle mann. O (Otto Olsen) og L er ”røkne” (Organisasjonen deira rauk, dei vart arresterte). Vi kom i klærne i en viss fart, alle mann, til å pakke sammen det aller nødvendigste av mat og klær og på ca. en halv time stod alle mann både hos oss og hos K (naboen Kristian Vaule) klar til å dra avgårde.

Spørsmålet var bare hvor vi skulle ta veien av. Det blev bestemt att I (Inga Vaule) og G (nabokona Gunhild Vaule) skulle ta landevegen fatt til et sted, som jeg nu vil kalla x. (Vinningland). Hvor alle de andre tok veien vet jeg ikke.

Men da jeg og Alfild (datteren), som var de siste fra huset, drog avsted, såg vi det var lys i H. så vi skjønnte det var folk der enda. Alfild og jeg tok hestene med oss ut forbi Heskjeleet og slapp hestene der. La så veien ut om Lars (ytterste gardsbruket, omlag 1 km fra heimen), videre over brua, opp Hedlerbakken og havned i høyløe til Syvert (Røysland) oppe på Kutjønmyra.

Vi la oss til i løen et par timers tid. Vognd av att rypene holdt et svare leven på alle knatter og hauger. Stod så opp spiste litt havrenøtter vi i farten hadde fått med oss, la i fra oss en del gode klær, som vi syntes det var for tungt å bære på, i en liten knatte ca 50 m vestenfor løen i nordsiden av knatten. Sveipte alt i en oljekappe la det mellom noen små steiner og la et par bjørkestubber over.

Vi ruslet så vestover myra, Alfild med håndkufferten og eg med en tung ryggsekk Komne ca 500m. vestover myra small plutselig et skudd i øyrene på oss og straks etter ett til, bare så moll og torv røk om øyrene på oss. Uten våpen og på flate myra uten dekning, som vi var, rakte vi hendene opp, men skytingen bare fortsatte og kulene slo ned uhyggelig ner oss, men uten å treffe, takket være de Tyske bomskyttere.

Vi slengte fra oss håndkufferten og ryggsekken og tok til sprangs opp over mot Moifjellet det forteste vi kunne mens en og annen kule slo ned rundt oss like til vi kom i dekning. Opp over mot fjellet slengde vi fra oss det ene klædeplagget etter det andre for å lette oss. Komne opp på fjellet vregte Alfild i farten av seg en ny drakt hun hadde på seg, trødde den ned i et “sorpefæn”, veltet seg selv i et myrhull for at ikke det lyse undertøyet skulle vise så godt i terrenget. Vi tok noen siksakk sprang oppe på fjellet for å villedde eventuelle forfølgere og kom så etter ca 2 timers springing bort over “Knutstoen” og ned i eikekrattet mot Opsalandsvann. Vi forstod nå at vi ikke

var forfulgt og satte oss godt skjult til å kvile ut.

Alfhild og Jonas når de springe for livet i åpent lende.

I ryggsekken jeg kastet fra meg var over kr. 2000 i kontanter. 1 par sko, barberstell og klippemaskin. Resten var bare gode klær av forskjellige slag. I håndkufferten var dametøi av alle slag.

En del bilder, en del penger og mange småting. Det var ikke så svært lenge vi kunne sitte i ro for det begynte å bli kaldt, våte og svette og med så lite klær som vi var. Vi smøg oss nu fra stein til stein og fra knatte til knatte til vi kom i nærheten av gården x. (Tysland) Der la vi oss til mellom noen store steiner ca 400 m. fra gården. Mens vi låg der og frøs, kom konen på gården (Benny) jagende med kyrene like forbi der vi låg.

Helt bakerst lite synlig mellom trea ligger gården til Per og Benny Tysland.

Jeg gikk bort til henne og sa i hvilken tilstand vi var. Hun var grei og gjekk heim og kom tilbake både med klær og mat, mannen i huset (Per P. Tysland) var ikke heime men hu sa, at når han kom heim skulle han komme opp til oss, mannen kom opp til oss i 5 tiden om kvelden og hadde da med mer mat og mer klær. Sønnen på garden viste om et godt hull til å ligge i om natta, og der innrettet vi oss ganske koselig og sov både varmt og godt.

14/9

Mannen kom opp til oss med melk og mat og kunne fortelle at T. (?) hadde ligget hos naboen om natta og ville kome igjen neste natt. Videre fortalte han at de om natta hadde sett 2 mann komme opp mot huset, hadde ligget i naboens løe og forsynt seg av hans melkespann. Været er fremdeles fint og vi ligger på same plass, får mat og det vi trenger.

15/9

Været er fremdeles godt. Vågned etter å ha sovet ganske bra, ved att sønnen i huset kom opp til oss med melk og mat, fekk og noget lesestoff til å korte tiden med. Men det var ikke greit å feste tankene på det vi læste. Tankene kredsede bare om hvorledes alle de andre hadde det, hvem som var berget og hvem som var tatt. Dagen gikk ganske fort uten att noget særs hendte.

16/9

Blev vekket om natten av sønnen i huset som kom opp til oss og ropte: ”Dere må opp, her er noen som vil ha tak i dere.” Da stokk vi stygt, men ble trøstet med at det var nogen av våre venner som kom for å hente oss til en annen plass. (Det var Øyvind Austdal og Albert Gjedrem). Vi drog avsted i nattens mulm og mørke med våre 2 venner som loser. Utpå morgensiden kom vi fram til teltleiren (på Geitreim) hvor alle låg og sov, og hvortil nesten alle fra V. (Vaule) hadde funne veien. Framkomne til teltet la vi oss til å sove og sov en stund til det blev lys dag.

Garden til Albert Gjedrem. Pila viser hvor teltleiren lå. Her var det samlet 21 rømlinger i en liten teltleir. Brødrene Harald, Sverre og Trygve Vinningland, Elling Vinningland, Viljen og Knut Vassbø, Jorulf Jåtun. Den 13. september måtte alle på Vaule rømme gard og grunn. 12 av disse rømte til leiren på Gjedrem. Disse var Kristian med sønnene Olav, Leif, Bjørn, Sem og Karsten. Videre Jonas, Alfhild og sønnene Sigurd, Kjell, Thor og John. I tillegg var Wilhelm A. Gjedrem og Gunnar Hårberg ofte i leiren, men dei budde ikke fast.

17/9

Vi våknet av at en eller annen skrudde på radioen “Jøssingen” og fekk høre gode nyheter fra L. (London). Alle vågned og motet steg en del grader etter som nyhetene kom. Dagen gikk med røyk og radl, koking og vakthold. Vi fekk også høre at Tyskere og gestapo huserte fælt på Vaule, og hester og kyr gikk lause og forsynte seg av de tørre kornhesjer av hjertens lyst. Kl. halv sju nyheter fra L. Sengetid kl. halv ti.

18/9

Har regna en del i natt, men teltene er gode og vi ligger tørt og godt. Mat og nyheter som vanleg. Etter maten, alle mann i gang med skjæring av einer til å ligge under i 2 nye telt vi hadde fått tak i. Vi fekk opp teltene og alt var i orden til å ta i bruk de nye teltene til natten.

Men teltene blei aldri brukt av oss. I 4 halv 5 -tiden melte vaktposten at gestapobiler stopped på

veien mellom G og B (Geitreim og Bjerkreim) og at 2 mann var påveg oppover dalen ovanfor leiren. Det blev virvar i leiren. Hver tok sin "spaserstokk" og alle var betenkte på å slå fra seg det beste vi kunne. Det varte ikke lenge før det small og hele skogen var ett ildsprutende helvede. Om noen blev skutt eller tatt viste ingen da, men et par dage etter fikk vi høre at alle av våre var kommet helskinnet fra alt.

Men att 1 gestapo var skudt og flere andre var såret. Gestapofolkene torde ikke gå opp i skogen selv etter sine kamerater som låg og skreik, men tvang folkene på nærmeste gård (hjá Albert G.) til å bære 1 av sine kamerater som hadde fått 7 kuler i skrotten, ned til gården.

Etter at den verste skytingen stilnet av stakk vi til fjells, nogen den, og andre en annen veg, og mistet all forbindelse med hverandre. Det begynte nu å mørkne. Jeg befant meg alene oppe i slåtten til A. (Albert G.) Mens jeg låg der godt skjult bag nogen busker kom et menneske forbi. Men mørkt som det da begynte å bli, kunne jeg ikke se enten det var venn eller fiende og låg bare stille uten å gi meg an. Mens jeg låg der alene og hadde mange tunge tanker såg jeg gestapobilene kjøre og lyse på alle veie og forstod at de tenkte på å sette ut vakter å prøve å innkretse oss. Da det blev passelig mørkt stakk jeg avsted, fulgte skiftegjere mellom G. og S. (Geitreim og Svela) like ned til veien og ned til stranden av S. vann (Svelavatnet).

På veien nedover lien holt hunden på "Tau" (Eit hus på Svelodden) et svare leven, så jeg var helst redd å nærme meg veien. Mens jeg låg og kledde av meg nede ved vannet og hadde fått av meg alle klær kom en gestapobil og nogen ridende tyskere så eg måtte ligge ganske stilt i ca 10 minutt før eg våget å jumpe på vannet. Eg låg ikke mere en 4-5 m fra veikanten skjult av nogen trerunner mens tyskerne rei og kjørte forbi.

Bant så alle klede rundt nakken og la på svøm over osen. Det svei i skinnet når jeg kom ut i. Mørkt som det var kunne jeg ikke se hvor jeg kom til å lande, straumen var og nokså strid så eg kjente det bar nedover med temmelig god fart. Men endelig nådde eg andre land temmelig utkjørt og forslått på føtene. Da var jeg i en ynkelig stilling, og godt var det, at ingen av mine venner såg meg. Det var forferdelig kaldt å ta på seg dei våte klædene, som var blitt våte mens jeg svømte over osen.

Jonas etter at han hadde svømt over Bjerkreimselva.

Dette antar jeg var i 10 tiden om kvelden. Eg hadde klokke men det var uråd å se på grunn av mørket. Fikk tak i et par trepinner som jeg fant i stranden og tok så på opp Alvastronnæ med en kjepp i hver hånd som følehorn. Dette var en forferdelig marsj, utført som der er. Mange ganger gjekk eg meg ganske fast og måtte gå tilbake, oppover og nedover lange stykker, gang etter gang. Fra Svelaosen til Berlandsveien antar jeg er ca trekvarters. gang i dagslys. Dette trengte eg hele natten til.

Kom fram til Berlandsveien i 6 tiden om morgonen, så utkjørt og sulten at det var bare såvidt eg kunne stå på beina. Hele natta hadde jeg sett på at gestapobilene hadde kjørt rundt til alle gårdene og forstod at vakter var utsatt over alt, derfor gjalt det om å komme utenom sperringene. Kommen opp til Berlandsvegen tok jeg oppover Vikesdalmoen mot Spøtavold og videre opptil Våland. Tok så opp Brunnesdalen bare så vidt føtene bar meg. Gikk inn i hytten til T, (Torleif Gåsland), vrei sokker og bukser og la meg til å kvile på en madrass, som låg i en av køyene.

Her gikk Jonas inn. Den gamle høyløa i Brunnesdalen vart reparert like før 1940 slik at en kunne bu i ho. Ovnsrøret viser at det var vedovn inne. F.v. Gunnar Holm og Petter Vikeså. Foto: Karl Holm like etter krigen.

Det blev ikke nogen lang kvil, blaut som jeg var det for kaldt å ligge. Låg ca 1 time og tok så på fjellet østover mot D. (Dyrskog) og sette meg til der ca 1 time for å finne ut om det var noget mistenkelig på garden.

Såg ikke noget mistenkelig og bestemte meg til å gå ned til gården. Traff konen i huset i kjøkkenet (Marta) og fortalte henne i hva erend eg kom, fekk mat og tørre klær og blev medstelt som om jeg var et lite barn. Skal seie det smakte med mat, hadde ikke smakt mat på 26 timer.

Brunnesdalen går mellom Brunesfjellet og Marsteinfjellet, vi ser garden Dyrskog helt til høyre på kartet.

I 4 tiden kom folkene på garden inn til mellemat og alle fikk høre hvordan det var fatt med oss alle. Alle sa at hadde alle av dere kommet hertil, skulle vi tatt imot allesammen. I 7-tiden kom mannen i huset (Tønnes) heim fra byen og hadde en masse å fortelle. Han fortalde at A (Albert G.) og son hans (Vilhelm) var arrestert og mange andre rundt på Vikeså. Folkene i huset ville gi meg den beste seng de hadde, men jeg foretrakk å ligge i en god sovepose under en hidler. La meg i halvni tiden om kvelden. Låg både varmt og godt og sov til lyse dag.

Huset i Dyrskog slik det stod i 1944.

20/9

Hadde det godt og vel for min egen del, men tankene på alle de andre plaget meg forferdelig. Eg visste hvor 2 av selskapet oppholdt seg (Inga og Gunhild Vaule). Dette fortalte eg med mannen i huset og han var straks på att disse 2 måtte bringes hertil snarest mulig. Han og sønnen i huset (Peder) tok avsted i mørkningen om kvelden og kom velberget tilbake med de 2 i 2 tiden om natta.

21/9

Det var moro å få selskap, og så var dette en meget tryggere plass. Vi innrettede oss under en god hiller og sov og drev tiden så godt vi kunne. De andre i selskapet har vi enda ikke hørt noget til. Vi kikker og speider heile dagene etter om gestapo muligens skulle finne på å leite etter oss her. Dagene går nu uten nogen sers hending vi sover og har det etter omstendigheten bra.

25/9

om morgenen kommer K. og S. (naboen Kristian Vaule og sonen Sigurd Vaule) til der vi var. De hadde ligget i en løe på S (Svela) i mange dage og var temmelig medtatt. De hadde tenkt seg over på den andre siden og austover, men gav det opp og slo seg til her hos oss. Dagene gikk uten nogen sers hending, fekk det vi trengte av mat og proviant. Er for det meste heime på garden, men ligger i teltene om nettene. Været er nu regnligt og surt om dagene vi rusler og driver tiden så godt vi kan

29/9

I natt og i dag har det vert et fryktelig ver, det har regne så alle bekker går kvide. Vi arbeider på tresko og driver tiden. Var oppe i natt, syntes jeg hørte båten ville ikke risikere nogen overraskelse. Det gjelder om å være på vakt. Planlegger å ta en tur en av, de første nettene.

30/9

Vakned i dag av lyden av båten, kledde på meg og sprang ned på haugen, To. (Tora) skulle reise med båten i dag og hun og guttene var alt nede på brygga, Guttene kom heim og fortalte at det var mange tyskere på båten, som kom ovenfra dalen. De var i full utrustning og var antagelig på jakt

etter oss. Vi tog opp til skjulestaden var i 8-tiden, og tenkte å være der hele dagen. Tyskerane skulle bare vist kor nær de hadde vert oss. Det regner fremdeles så det er lite råd å være ute, ligger i teltene og under steiner etter som det best faller. Er svært spendt på å få høre nytt i kvell når To. kommer tilbake. To er kommen tilbake. Med hende var F. U og kjæresten hans. (Fridtjof Uhl og Signe Vinningland). De fortalte også at en liten lys Egersunder var arrestert den dagen tyskerne kom til Gjedrem. De tok han ved teltet.

1/10

Søndag. Ingen søndagstemning. Ligger til kl. halv otte, da kommer guttene med mat til oss og det smaker godt med noget i livet, vi legger os til å sove igjen, har ingen ting å haste etter. Ligger til i 12-tiden. Da kommer guttene igjen opp med mat til oss. Nu er været frisket opp litt og sola titter så smått fram, så vi kan sitte ute å spise. S. (Sigurd) og meg tenker på å ta ut på en ekspedisjon til natten vist været holder.

2/10

Eg og S. tok ut på tur i 9-tiden i gårkveld, veiret var utmerket med fint måneskin. Var på x (Berland) fikk tak i en av våre. Fikk greie på litt av hvert angående folkene. Fikk tak i en del proviant og avtalte å komme tilbake onsdag i ti tiden for å hente mer.

Berland sett fra øst med tjørna i framgrunnen. Det er den gamle ferdavegen til Skåredalen og Ørsdalsvatnet som går t.v. på bildet.

Har hogget en del material idag, tenker av og til på å bygge oss et lite skjul om vi skulle bli nødt til å bli her over vinteren. Er vi utkommen, får vi ute bli. Vi overgir os ikke til ”djevlene”, koste hva det koste vil. Hører ingen nyheter utenfra, må nøye oss med det vi får se i aviser, som ofte er 5-6 dag gamle og som kjent kommer avisene ikke med annet en det som passer i den tyske propaganda.

3/10

Det har sturteregnet i hele natt, bekker og elver er kvide men idag er veiret tåleg bra. Vi leser og sover og driver tiden så godt vi kan. Hører ingen ting nytt fra nogen kant.

4/10

Fint ver idag. Har flyttet til en bedre plass, det blei for surt i teltene, Vi har nu innrettet oss i en løe, så nu får vi det lunt og godt. Akter oss ut på en ny ekspedisjon i natt. Vil prøve på å få tak i nogen

klær og proviant.

5/10

Onsdag, var ute i natt og fikk tak i både i mat og en del klær. Det var en finfin tur i klart måneskin. Avtalte å ta neste tur førskommende mandag natt. Har ordnet endel i det nye opholdsted, hugget endel ved og putlet med lit av kvert. Veiret har idag vert ypperlig. Skogene gulner svært så det er høst. Undrest på hvor lenge vi skal bli værende her. Vi har det ganske godt, mangler verken mat eller klær. Det er en underlig følelse å måtte være så på vakt og å måtte være redd for å se andre mennesker. Læste i Gjest Bårdsen boka, forstår boka bedre nu siden vi er omtrent i samme stilling som han.

6/10

Fredag. Hogger på ved og arbeider på tresko. Har hatt komla til middag. Begynner å komme mer til ro. Verken hører eller ser noget mistenkelig, men føler oss aldri trygge. Veiret har vert fint hele dagen, Har fått vont i ryggen av treskoarbeidet.

7/10

Lørdag. Strålende ver, varmt som sommeren. Læser og koser oss så godt vi kan. God steikt aure til middag. Guttene fisker hver dag. Idag er de på heia og setter garn, der skal være nogen store rigger oppe i et vann som de tenker på å få.

8/10

Søndag = Konfirmasjon, fint ver, hadde hatt god løst til å hatt det som i gamle dage og gått til Bjerkreim konfirmasjon, men er vi ut komne, får vi ute bli. Låg i løen fra klokken 12 til 4 på grunn av fremmende. Kl. halv 10 tok jeg, K, (Kristian) og S, (Sigurd) ut på for å hente en av selskapet (Trygve Vinningland) som hadde tumlet rundt alene, siden sist vi var samlet på x (Geitreim). Fikk tak i han og fikk snakke med 2 andre karer og fekk spørge at folkene våre var i sikkerhet, men tenkte på å sprede seg mer.

Vi fekk også høre endel nyheder utenfra om landgang i Hellas og Albania og om voldsom bombing av Tyskland. Hadde en fin tur i natt i fint månelys. Kom tilbake kl 3. Var inne og fekk noget mat og la oss så til å sove. Idag hørte folkene der vi bor nogen rykter om at et fly skulle ha landet på vannet og tatt os ombord og blev herover så nervøse og ville helst ha oss avgårde så fort som muligt. Mannen og sønene ville vi skule ta det med ro, men konen så oss vist helst avgårde i morgen den dag. Dette var et tungt slag for oss og humøret er på null. S. og T. (Sigurd og Trygve) skal ut på tokt i kvell, og høre hvordan det ligger an med en eller annen plass på -x (Berland). Tenker helst på å bruke teltene og innrede oss på en eller annen måte. Det verste blir med kokekar og steintøy.

9/10

Det høres godt på tonen at vi må avgårde jo før jo heller. Dette var noget ant en å komme hertil alle, som folkene på gården ville til å begynne med. De har preket oss aldeles i svime om komunisme og spioner. Vår oppfatning av folkene kan sammenføyes i det kjente uttrykk: meget skrik, men lite ull. Forresten hadde vi det godt på alle måter den stund vi var der på gården, og folkene skal ha mange takk for de tok imot oss. Bare godt vi kom der ifra før vinter og uver satte inn.

10/10

Opp kl 6 og til å pakke inn det lille vi hadde av klær og annet, men da vi pakket inn teltene og soveposene vi hadde fått lånt på garden sa datteren i huset at det måtte vi ikke ta med, for det var ting som vi ikke eide og de måtte ha det om det skulde komme fremmende til å ligge i. Til dette svarte vi, at det kunne da ikke være meningen hennes, at vi skulde ligge ute under open himmel, så soveposene og teltene tok vi enten hun ville det eller ei.

Kl. 7 sa vi takk for oss vi 3 mannfolk, de 2 konene skulle stoppe igjen til neste kvell til vi fekk se oss om etter en plass til å slå oss til ro om nødvendig for hele vinteren. 2 av guttene på gården rodde oss til x (Skåredalen). De ville ingen betaling ha for skyssen og vi sa takk for oss, tok våre saker på ryggen, og tok i vei til i nærheten av gården X (Berland) der vi var bestemte på å bygge oss en liten hytte og bo der til krigen var slutt og vi kunne reise heim.- Vi såg oss om og fant en laglig og godt skjult plass til å sette opp en liten hytte gjekk så smått igang med å grave litt på grunnen, og slo opp et telt til å sove i.

Spiste vann og brød både til middag og kvelds. Vi blev godt mette av det og la oss til å sove glade over, nu endelig å få en plass vi håper å få være ifred.

11/10

Opp når det lysner av dag, vann og brød til frokost og til på bæring av material som vi har fått tak i til hytta. Vi henger i alle 3 det vi kan. Har hatt melk og brød til middag idag, så vi føler oss mere opplagt. Hytta begynner å ta form og motet stiger. I kveld venter vi damene så det gjelder om å kunne by dem et rime husly. Kl 5 tar K. (Kristian) avsted for å hente damene. Tar for sikkerhets skyld soveposer med, da det ikke er godt å vite om de rekker tilbake mens det er rimelig lyst, uført og vont å gå, som her er.

Flyktningehytta de satte opp i Skåredalen. F.v. Are og Gaute Gåsland straks etter krigen var slutt i 1945.

12/10

K. kom ikke tilbake i gårkvell. Han måtte ligge over å vente på damene. De kom ikke til den avtalte plass før i dag, på grunn av regn og storm. Kl 10 kom K. med damene de var glade over å være komt vekk fra plassen, de var svært begeistret over hytten vi hadde fått opp i slik fart. Vi hadde nu fått tak i en god komfyr, kjøtt og potet, så nu gledet vi oss alle over å skulle få en god middag.

Kl. 12 var middagen ferdig, sauesteik, poteter og melk. Vi åt som skrubber. 2 av oss fortsatte med arbeidet på hytta, den 3je skulle hente halm å ha i køiene så vi kunne ligge rimeleg. Hytta er nu nesten ferdig og motet vokser etter som alt kommer i orden, men enda er det en hel del å gjøre. Denne kvell ligger vi oss alle 5 i en varm og god halmseng i vår nye villa, vel fornøiet og godt skjult for alle mennesker. Her skal Djevlene som er etter oss få lete lenge før de finner oss.

13/10

Idag er det en måne siden vi stakk heimefra og på denne måne har vi flere opplevelser en vi før hadde på år. Idag fekk vi 2 sekker med gode klær av alle slag som en eller anden hadde sendt oss. Vi

fekk høre att de andre av rymlingene og hadde fått en hel del klær, så ingen av vil komme til å fryse, om vi skulle bli liggende ute hele vinteren. Dette viser att folk tenker og føler med oss, og det gir mot. Spiser 3 gange om dagen og det er f sterdig (?) nok. Nu begynner vi å trivest på den nye plass. Pusler å vøler på en og annen ting i og rundt hytta

14/10

Har fått tak i en rull papp og idag har vi trekt hytta innvendig, så nu er det meget lunere og mer koselig. Damene lapper på klær og strikker, så nu er det omtrent som heime. Vi mannfolk hugger ved og veler på en og anden småting. Arbeider på krakker grytelåg og andre ting som trengt. Fekk dag høre att Torger Kydland og Ragnvald Moi skulle forpakte gården på Vaule, dette gledet vi os svært over, for da viste vi at de tok seg av buskapen, som vi alle hadde tenkt svært på, siden vi reiste.

15/10

Søndag: Stykt ver å ingen ting å ta oss til. Var heime på garden hele ettermiddagen, spiste der mellemat og kvelds. Kom tilbake til hytta i 9 tiden om kvelden.

16/10

Fint ver og solskinn, puslet litt rundt hytta om formiddagen. Etter middagen, som bestod av lapskaus, tok 4 av oss ut på bærplukking. Var ute ca 2 timer og utbyttet var 4 l. fine tytebær. Heimkomne kokte damene sylte og tyttebærgrøt. Fikk idag høre at Tyskerne hadde tatt skolehuset på Egeland og att Lensmannen skulle være avsatt fordi han hadde utstedt falske pass. Dette siste er antagelig en skrøne. Får ingen nyheder fra utefronten, så vi er fattige i ånden.

17/10

Regn regn og innstø. Fikk idag høre at V. og G. var arrestert. Hvad vont kan nå dei ha gjort? Arbeidet spisebord og kjøkkenbenk i hytta så nu kommer det seg.

18/10

Regn idag og Høres mange røkter som vist ikke har så meget med sannheten å gjøre. Folk lærer aldrig å holde kjeft.

19/10

Regn i dag og lite å gjøre. Læser og sover og hviler oss. Noget nytt hører vi ikke. Hadde besøk av 4 mann i natt. Det blev svært trangt i sengene, vi låg helst på høykant.

20/10

Endelig fint ver i dag. K. og S. tok tidleg ut idag, de ville avgårde å se på en hytte i tilfelle vi skulle bli nødt til å fløtte herfra. Vi andre tok ut på bærtur etter å ha spist middag. Det blev ikke så meget ber av det ca 3 l. på 4 mann. Men det blir altid litt til syltetøi. K. og S. kom tilbake i 6-tiden. De var aldeles utkjørt. Hadde trengt 5 timer opever og 3 timer tilbake. De hadde ikke vert helt inne ved hytta, bare ligget i nærheten og lurt og hadde forstått at der ikke var folk. Hytta er visstnok brukelig, men den ligger svært bakvend til, så det ville bli vanskelig med forsyninger. (Dette var visstnok hytta på Sniglaneset i Austrumdal)

21/10

Fint i dag og ein av selskapet = G. (Gunhild V.) har gebursdag idag, men vi kan nok ikke glæde oss over nogen "blødkake". Får ha den tilgode til neste omgang. Fekk besøk av x (Selma Gåsland idag ho var svart forveten på å se plassen vår. Ho hadde med seg potetkaker og dei smakte svært godt. Ho vart traktera med tytebær med fløte og sukker på. Ho ville koma igjen i morgen.

S. og O. var ute på tokt i kvell, de tenkte å få fatt i nogen fiskegreier for vi er svart hoga på fisk. De

kom igjen i 9. tiden. men hadde ikke fått tak i noget. De trodde de skulle gjøre det bedre en annen kvell. Vi hører, intet nytt fra hverken ute eller heimefronten. Vi har som et lite håp om å få tak i radio.

22/10

Søndag. Blev fløttet en grad nordover i køya i natt, slik er det når kvinnfolk dirigerer. Vi mannfolk har bare å si ja og ammen. Var en tur oppover skogen i formiddag. Mens jeg låg og spiste bær kom 2 karer med store pakninger gående langst skogsstien fra aust. De fulgte stien mot "skogsvannet" og såg ut til å være svært ifarten. Kjøt og suppe til middag Forresten er alt stilt og rolig. Hører intet nytt.

23/10

Gestapo var ute og snuste etter oss. De var på nærmeste gård (Berland) og sa att de viste at vi var her i nærheten. Det var ca 30 mann i 3 biler. Lensmannen var og med. De undersøkte alle hyttene, men fant intet der. Hørte at 4-5 av guttene var tatt på S. (Svela) og løen var stukket i brann.

Vi var enige om å ta hver sin vei og sjøtte seg så godt ein kunne. Jeg tok opp over heia og blev liggende ute hele natta. Det var en fryktelig påkjønning, regn og kalt som det var. Stod og låg attmed et berg uten noget slag skjul. Jeg trodde aldrig den natta skulle fått ende. Klokka hadde jeg heller ikke.

24/10

Endeleg lysna det av dag. Eg fraus så tennene skrangra og føtene var så stive, at det var vont å gå. Frokost spiste jeg når jeg hadde gått varm i kroppen, den bestod av nogen brøskiver og kaldt van. Så bar det inn over den styggeste hei jeg nogen gang har sett.

Jonas kom omsider til Brattebø, en fraflyttet fjellgard.

Kom endelig ned av heia og ned i en djup dal som går inn over til jeg kom der jeg aktet mig hen for natta nemlig en forlatt gård langt inn i heien (Brattebø). Der fandt jeg kaffe, sukker og havregryn kokte kaffe med samme jeg kom inn og la meg så til å sove. Det var ikke greit å få sove, enda jeg ikke hadde hatt blund på auene hele natta, tankene ville ikke slippe meg. Da det begynte å skumre stod jeg opp, satte på en gryte med litt vann og havregryn og kokte graut, med kaffi til kvelds.

Kan ikke glemme det kona sa til meg da vi skildes: "Dette er kanskje siste gang vi serst. Lat oss huske på løftet vi gav Alf. Jeg vill altid be for deg." Jeg har bedt til gud mange gange desse 2 dagene siden vi skiltes og det er mitt håp at han hører meg og lager alt til det beste. Idag har været vert fint hele dagen.

25/10

Gud har hørt mi bøn på en forunderlig måte. Stod opp frem på morgenen, spiste litt graut som var etter siden igår kaffi og brød. Mens jeg holt på å rydde opp etter meg og tenkte hvor jeg skulle ta veien hen, stod pludselig den mann i døren som jeg helst hadde tenkt å gå (til) (Ola K. Bjordal). Det var ikke fritt jeg kvapp til med det same. Hans første ord var «Eg vil deg ikkje noko vont. Eg skal hjelpa deg. Bare følg meg so skal me finna ein god plass så ingen finn deg, mat og det som trengs skal du få, so du tar ikkje syta for det.» Eg stod mest som lamslått over desse mandige ord. Hadde alle som kaller seg gode Normen vert slik, hadde mangt vert anderledes i dag.

Ola K. Bjordal, en solid hjelpesmann.

Vi kom opp til plassen der jeg skulle bo, i 2-tida om dagen. Der var en ganske liten, men brukbar hytte. Veiret var stilt og fint med noen skodd på dei høieste toppene. Rypene kakla og skreik heile dagen. Den som bare hadde et gevær. Jeg gikk igang å rive lyng og gras til å ligge på om natta, det galt om å få inn noget tørt, før det kom regn.

Hytta lå på Bjordalsheia i nordenden av Storavatnet. Det var Ola K. Bjordal som åtte hytta og han gjømte seinere og 5 andre personer, både her og andre steder. Hytta datt ned ikke lenge etter krigen.

Normann som jeg vil kalle min redningsmann, tok prammen og rodde avsted etter en gammel ovn, som han hadde liggende en eller annen plass. Hytta er ikke mer en 2,5 m lang og 2. m. brei og er uten noen køi, en må bare ligge på gulvet. Veggene er og skrøpelige, så en kan se ut overalt. Vindu

er der heller ikke. N. (Ola K. Bjordal) forlot meg i halv 5-tida, etter han hadde vert med å satt uti garnet. Han loved å komme opp imorgen med proviant og forskjelligt til å vele på hytta med.

Da det begynt å mørkne bar jeg inn lyngen jeg hadde revet, redde opp seng av nogen gamle klær som var i hytta og endel sengklær i tok med oss frå x (Brattebø). Håper at eieren ikke blir sint om han skulle komme opp og se, at der manglet sengklær, gryte, skjei, gaffel, visp, skei, 1 talerk og 1 fyrstikkeske. Kanskje jeg må ta mer om det skulle knipe senere. Håper å få bringe alt dette på sin rette plads, om ikke altfor lenge. Å få sige eieren hjertelig takk for låna.

La meg i 6 tida. Bad til Gud at han i framtida ville høre bønne min, som han hadde hørt meg idag. Bad også for alle de andre at vi måtte treffes igjen, om ikke altfor, lenge.

26/10

Våknet av rypeskrik i 6-tida. Her svært varmt og godt. Skodd og lit småregn. Ut og såg til garnet, men fikk aldrig en fisk. Kaffe, brød og 1 kall aure til frukost. Skal treffe N. i søre ende av vannet i 12 tida. Har vert i søre enden av van og traff N. Han kom med proviant og forskjellig til hytta. (Hytta låg på nordside av Storavatnet ovanfor Bjordal.)

Hytta var et lite krypinn på 2 x 2,5 meter uten vindu, men det må ihvertfall ha vært en liten glas-glugg under mønet.

7/10

Regn, skodd og vinn. Det er et trist ver. Steller og reparerer på hytta. Ikke ut komande. Har mat og alt jeg trenger. Nettene faller felt lange.

28/10

Regn, skodd og vinn idag og, det er et forferdeleg trist ver. Må ut og få samle noget ved. Det er det verste med veden, den er så rå og von å få fyr i. Har nogen "næver" å kveike med. Ingen fisk i garnet idag heller. N. tror at fisken er utdød.

19/10

Idag driver det med nogen snøfiller. Svært kalt så vinteren står nok for dør i høgheia. Pusler og steller, hugger ved og lit av hvert. N. kom opp i dag med proviant. Han vil vist sette meg på "gjøkur" N. fortalte om mange, som hadde tatt ryming, og mangen var arestert i Bjerkreim. Hvad skal dette bli til? Han fortalte at Russen hadde tatt Kirkenes og at Håkon hadde lovt, at vi skulle være frie til Jul. Ja var det så 'vel.

30/10

Snøslud og kalt. Har vert å henta provianten i andre enden av vannet. Det er en god halvtime å ro hver vei. Var samtidig oppe i et annet vann og trekte et par garn for N. Det var en overmåte sur og kall jobb. Måtte klæ av mig og vaste omtrent til livet og dette mens snøfillene føk. Trodde helst jeg ikke hadde greid det. Måtte gå et langt stökke og holle oppe buksene med hendene, da det var

ganske umulig å få dei opp på nogen rimelig måte. Fekk 10 svære aurer, så store, som makrel. Dette var den finaste aure jeg nogen gang har sett. Men jeg fristes ikke til å gå en gang til.

31/10

Endelig klart og fint veir. 1 tomme snø rundt hytta. Har ligget meget våken inatt. Ett eller annet dyr har kommet inn mellom kledningen og veggen i hytta og holdt et svare leven. Tror helst det er en Lemen, siden det kryr av desse smådyr over alt i heia. Har vert og revet tørr einer og samlet endel næver. Det gjelder om å samle brendsels før snøen kommer for alvor. Det har vert en ualmindelig fin dag. Solskinn og stilt. Måtte dette veiret vare utover en god stund, da var det bare moro å være i heia. Skal ha steikt aure til kvelds. Den skal nok smake. Har hatt svært vont i ryggen de siste 3 dagene. Bare jeg ikke blir sengeliggende?

1/11

Overskyet og stilt, se helst ut til å komme regn. Var en rotur etter ved. Måtte banke isen med årene ca 50 m for å komme ut i open vann. I ettermiddag var jeg å satte opp 16 rypesnarer. Hadde tenkt å satt opp mange fler, men så kom regnet, og nu regner det så det traser på sinktaket. Får nok være med snarene til det blir fint veir. Det verst er å lage maten. Hadde jeg bare hatt en som kunne stelt for meg. Klokka er 3 og jeg begynner å tenke på kveldsmaten. Skal ha steikt aure og poteter til kvelds. Spiser bare 3 ganger for dagen.

2/11

Har vert å henta en sovepose, det var helst kalt om nettene med de sengklær jeg hadde. N. kom opp med et halvt nyslakta lam, og 1 flaske akevitt som han sa jeg skulle ha vist jeg en gang blev syk eller forkjøla. Han tenker på alt. Måtte jeg en gang få anledning å gjøre han en tjeneste igjen. Fint og kalt. Fikk 3 ryper i snarene dag.

3/11

Har satt noen snarer. Har nu 35 alt, men skal sette mange fler. Har hugget og dradd hjem endel ved. Det gjelder om å være forberedt om jeg skulle måtte ligge her hele vinteren. Idag har veiret vært stilt og fint, ikke nevneverdig frost.

4/11

Idag snør det fra vest. Snøen er kram, så det slår sig vel helst over i regn, før morgendagen. Har ligget inne hele dagen. I morgen er det søndag, da venter jeg N. med proviant og muligens noen nyheter. Har ikke kunnet se om snarene idag på grunn av snødrevet.

5/11

Søndag. Det har vært en uveirsnatt av de fæle, med storm fra vest og sluddbyger. Stundom var jeg redd at hytta skulle ryke i filler. I dag er det snøslud, så det er ikke utkommende. N. kom opp i dag med proviant. Han var blaut og fæl. Hadde aldrig trodd han tok ut i slikt veir. Han hadde lite nyheter å fortelle. Snakket om at det skulle være gjort en ny landgang i Mo?, må vel være Mo i Rana? Men det var nok bare rykte.

6/11

Storm og snødrev heile dagen, så det har vert lite råd å koma udenfor døra. Dagene blir svert lange i slikt veir. Det verste er å ha noget å legge i ovnen,- alt er blaut og felt. Nå er det -kvell og vinnen har stiltet noget av. Får håpe det blir ute værende i morgen. Hører toreslått så det blir gjerne veirforandring. Sendte brev til Gunvor i går. (Datter hans, g.m. Martin Kydland, Litla-Svela.)

7/11

Det snør driv og blæs idag og. Eg ligg inne og læs, det er ingen ting å gjæra en å koka maten. Det

er kome 5-6 tomar snø so no er det vinter for alvor her oppe.

8/11

Vakna inatt i ett-tida av flydur. Skvatt opp og ut døra, 10 for eg tykte det var svart nære, men eg kunne ikkje sjå noko. Dette gjentok seg gang etter gang. Jaja det er vel berre høna som er ute å matar kyllingaen sine. Månen er just passe stor og veiret er stilt og fint, så alt tyder på det. -Alt er so forunderlig stilt, ikkje høirer eg vind. Bekkjen som renn forbi hytta har og tagna. Frosten har bunne munnen hans. Idag då eg kom ut, hadde harepus sote utføre døra å glant. Ja her er ikkje så lite hare, det viser.

Var i søre ende av vatnet å henta poteter. N sko leggja dei ned der. Eg trang 3 timar å gå. Eg kan ikkje ro lenger, for store dele av vatnet er islagt. Då eg kom att, i 1 tida, gjekk eg å velte opp rjupesnorene. Dei var ganske nedsnødde. Eg har sett ut 36 snoror i alt. Blir været fint no nokon dagar, ventar eg god fangst.

9/11

Atter ein dag er faren. Veiret har holt seg fint idag og. Har helst helle meg inne. No ettermiddag var eg og såg om snorene. Fekk 2 rjupor. No i kvel ser det ut til å tjukna til. Det vert vel snø til natta. Kokte suppa på ei rjupa til middag i dag Det smakte ganske godt. Det er fyrste gangen eg har smakt det.

10/11

Veiret har vore fint og stilt idag og. Det blei ikkje mykje med fangsten, berre ei rjupa. Ja, ja det er ikkje så mykje om å gjera heller. Berre godt å ha noko å driva tida med.

11/11

Veiret er fint. Idag blæs det litt, og er litt mildare. Har dreve og kløyvd sund litt ved. Fekk 3 rjupor i snarene idag.

12/11

Sundag. Inatt har det blese temmeleg hart, frå aust. Det er litt skya idag og vinnen er kanskje litt spakare. Opphaldsvær idag og. Hadde venta N. opp i dag. Men no kvellar det alt, så det ser ikkje ut til at han kjem. N. har ikkje vore oppe sidan sist sundag. Er så grueleg forviten på nyheter, både uté og heime. Ja, ja, eg får trøsta meg med at han kjem opp i morgon, og at han då hev mykje å fortelja. Fekk 1 rjupa i snarene idag.

13/11

N. kom opp i dag med "proviant". Han hadde svart lite av nyheter, så eg vart helst vonbråten. Eg tek til å lengta og dagane vert sa fælende lange. Eg veit ikkje kor lenge eg greier dette. Den so berre hadde visst kost det hev gjenge med alle dei andre på Vaule. Vert føret godt Juletider veit eg ikkje om eg tek meg ein tur, ut i bygda og høyrer meg om. Fekk 1 rjupa idag og.

14/11

Det har snøa litt inatt, men idag er det opphal og litt vinn, så snarone er nok endel nedsnødd. Har vare og vølt opp snarone. Fekk 2 rjupor.

15/11

Det blæs kalt frå aust og fyk litt snø, så det er ikkje noko koseleg på fjellet akkurat. Driv tida med litt veahogging og snarone. Fekk 4 rjupor idag.

16/11

I natt hev det vore storm frå aust, so hytta hev rista, so det hev ikkje vorte mykje med svevnen. Det

ser ut til at vinteren tek til for alvor her oppe. Nede i bygda ser det ut til å vera bær mark og fint endå. Eg har fått meg eit lite husdyr. Det er ei lita Spissmus som fær og spring rundt føtene mine og er sa tam, at me slits om matsmulane rett som det er. Det blei berre 1 rjupa idag. I kveld er det svært kaldt, det kaldaste sidan eg kom her opp.

17/11

Det blæs kvar dag. Undrast på om det er slik nede i bygda og? Det vert kje greit å væra her når rette kjølen kjem. Får vel sjå å finna meg ein ny plass låkare nedi bygda. Når så langt lid. Tenkte snart at desse karane på andre sida Dammen, hadde gjort alvor av pratet, og kome å gjort ein ende på denne pina, som så mange er komne burti. Fekk 3 rjupor idag.

18/11

Då eg vakna idag, låg det ei stor snøfonn i senga mi og ute renner og blæs det så, at lufta står i eit einaste kok. Kan bare sjå nokre få m. Eg trur det er noko av det fælaste snødrev eg har sett. Men så har eg heller ikkje vore på høgfjellet i rektig uvær om vinteren. Det vert nok innestøa idag. Ikkje å tenkja på å ta seg ut til noko. Får nok sitja inne å driva tida med na "Maia". Det er den tamme spissmusa eg kallar så. Klokka er snart 3, og uveiret driv på, det same. Ja dagane vert grueleg lange når eg ikke kan koma ut, til nokon ting. Fær vona det vert likare med veiret i morgo

19/11

Søndag. Det har snøa og blese heile natta og endå held det på. Snøen ligg i store fenner over alt. Rjupone kom like heim til hytta i dag, og gjekk og pikka og åt i noko bjørkeris eg hadde lagt ned atmed vegg. Det dreiv og snøa så dei sansa kje meg om eg stod i døra, ikkje meir enn 2 m. ifrå dei. Klokka 2. Snødrevet har lagt seg. No regner det så smått og dryp av taket. Eg skulle ynskja at regnet ville halda på ei stund, sa noko av all denne snøen ville tina burt. Det er felt å gå å vassa i så mykje snø, så tidleg på vinteren. Har ikkje kome utfor døra til nokon ting heile dagen. Lange dagar

Det vart lange ensomme dager på disse fjellviddene i 700-800 meters høyde

20/11

Det har regne så smått i natt, og sneen har minka ein del. Har vore ute å grave opp snarone. Dei var ganske nedsnødd. Idag er det opphalds var og tjukk skodd. N. kom opp med proviant. Han hadde lite å fortelja, av nytt.

21/11

Ein dag er gjengen. Det er løie, eg ynskjer bare dagane må gå så fort som mogeleg. Fekk ikkje noko i snarene i dag. Det er helst blåsane og kaldt, snøen er hardfrosen og bær helst når ein går på han.

22/11

Idag er det stilt og fint veir med frost, og snøen bær oppe sa ein kan springa lett. Var ein tur uppe på dei høgaste toppene og såg ned yver bygda. Der nede er det bær mark og fint haustver og her oppe

er det full vinter. Fekk ingen ting i snarene idag heller. Rupa liker ikkje denne harde snøen.

23/11

Idag sneslud og vinn så det er ikkje stort ut komande. N. var uppum her idag. Han skulle vidare opyver og kom til å bli der oppe eit par dagar. Han er fjellman av dei fyrste.

24/11

Mildvær og isskorpe på snøen så det er eit ringt føre å gå i. Aktar meg utyver i bygda sa snart føret er til det. Greier ikkje å ligga her å ikkje få veta noko om dei andre. Ventar på ei frostnatt, sa tek eg ut. Månen er og passe stor no, sa det høver godt soleis. Fekk 1 rjupa i snarone idag.

25/11

I natt hev det snøa ein del. Det ser ikkje ut til eg fær taka iver dei fyrste dagene, veiret er så ustadig. Eg treng 2 dager på turen og vegen går yver dei høgaste heiane og no er det ein heil del snø, så eg vågar meg ikkje iver fyr veret vert stadig. Det er ei pine å liggja her å vente.

Her ved steinen til høgre stod hytta. Nå er bare noen plater av ovnen att på staden.

26/11

Søndag. Idag stilt og klår himmel. Var oppe tidleg idag. Eg hev bestemt meg til å ta iver. Her er mykje snø og tungt å gå, men eg tenkjer eg skal greie det. No er klokka 10 og eg må iver. Endeleg er eg fremme der eg hadde tenkt å slå meg ned for netta (I Austdal). Kl. er no halv fire. Det var ein kavesam tur og eg er trøyt som ein makk. Kokte kaffi og la meg når det myrkna. Kunne ikkje vera oppe lenger, då eg berre hadde ein liten lysestubb, og den trong eg i morgotidleg, da eg tenkjer å ta iver med same det lysnar, aldri sa lite.

27/11

Det blei lite med sovinga. Rottene heldt et svare leven i dette gamle huset, som ikkje finst folk. Eg var oppe kl. halv sju, åt og tok so iver i halv åttetida. Gjekk over ei høg hei og kom ned i garden x (Hegelstad) i 11 tida. Kvilte der til kl. var halv fem. Tok så avsted i halv femtida og kom til garden x. (Berland) då klokka var halv ni. Då hadde eg slik "gangspær" at eg var ganske stiv i leggene. Eg trur ikkje eg hadde greidd å gå lenger, om sjølve "Gestapo" hadde vore der og teke mot meg. X (Torleif Gåsland) var nettop komen heim kvelden før. Han hadde heller ikkje vore heima sidan me stakk den 23/10.

28/11

Godt å vera på kjendte tufter. Hev lege saman med x (Torleif) i "villaen" (Hytta på Berland) inatt og sove rektig godt. Mat og slikt hev me, og hev det godt på alle måter.

29/11

X stod opp kl 6 i dag, han måtte heim og snakke noko fyr det vart so lyst at uvadkomande kunne sjå han. Eg låg i senga endå då han kom att. Han var oppjaga og nervøs. Gestapo hadde i natt vore på næraste gard (Vikesdal) og arestert 6-7 mann.

30/11

Fyr me var oppe idag kom ein av gutane og sa att telefonen var stengt idag og me er svert forvitne på kva som er tess i dag. Får nok senda ein ”spæjar” avsted så mykje me fær høyre kva det er.

1/12

Regn so det trasar både igår og idag. Gestapo hadde sakt del ville brenne huset til X idag vist ikkje den guten som fekk ryma kom attende. Det vart ikkje noko av brenninga. “Bare bluff”. Det er klart att her er folk i bygda som sladrar til Tyskerane og me har nokon som er mistenkt. Ei av dei mistenkte, hadde uttalt til ei onnor kvinne, som bur i same huset, at folk måtte ikkje undrast på om dei fant henne daud ein dag. Ja hadde det berre vore så vel at heile “bølet” hadde lege med nasen i lufta. (Det var Torkel Vikesdal som rømte.)

2/12

Når veiret vert litt betre må eg av å prøva få tak i nokon til å stella maten for oss, her i villaen. Det er so tungvint å få all maten sendt opp frå garden.

3/12

Søndag. Alt stilt og roligt. Driver tide som best eg kan.

4/12

I kveld vil eg ta ut til x (?). Høyrer at alle Tyskarane er farne ut av Bjerkreim, sa det skulle vera nokonlunde sikkert å ta avstad. T (Torleif) var med meg yver brua. Eg takka for fylje og tog opp yver bakkane. Komen til S.bekk kom T. syklane etter og kunne fortelja at begge for= var arrestert og han viste kven som var på V (Vaule). Han kunne og fortelja at Jon og Sem (Vaule) var tekne og at ein av dei var såra. Då eg fekk høira dette snudde eg og gjekk attende til villaen.

5/12

Det snør og driv og veiret er surt. Har fått haurt at det er Sven K. og kjærasten som no er heime (på Vaule) og sjå Kristian er det nogen arbeidstenestfolk. Får nok ta meg ein tur seinare å sjå kost alt står til på V (Vaule).

6/12

Vi var oppe inatt kl 1, det var et felt leven med hundane heima på garden. Vi kunne ikkje forstå noko gale og la os til å sova att. Fekk høyre i dag at erkedevlane Hylskjer og Vikstrøm og to andre av same slag var skotne inne i Stavanger. Dette glear meg sa at desse 2 erkedjevlene endeleg er komne avdage

7/12

Fekk idag høyra at det var berre lygn at Jon og Sem var tekne. Arbeidar på tresko i villaen. Har ikkje høyrnt noko anna nytt i dag.

8/12

Har vore med på “myllo” heile dagen og ingen har uroa oss.

9/12

Idag har eg vore med i trøskinga heime på garden. Det er gildare å få væra saman med folk av og

til.

10/12

Søndag. Var heime på garden til kl. 1 idag. Siden har me lagt inn elektrisk lys i Villaen, so no slapp eg å spara på lyset, som eg har låte fyr. Fekk høyre idag att Tor og Leif (Vaule) var komne langt nordover og var i gode hender.

11/12

Var ein tur nede i bygda etter det var mørkt. Det var noko eg tenkte å fått gjort, men det gjekk ikkje, som eg hadde tenkt. Får vel helst gie opp å tenk ja på det.-

17/12

Søndag. Dagane går uten nokon sers hending, so det vert ikkje at eg skriv noko for kvar dag. Igår var eg ute på ein tur til V (Vaule). Tok ut i 6 tida om morgonen og kom att i halv ottetida om kvellen. Eg fekk frå gjøymeplassen min sjå at lensmannen og nokre andre karer drog avstad med 5 kalvar og kyr og leste dei på ein bil inne ved krossen. Ja det gjær meg forferdeleg vont å sjå slikt. Kjem me nokon gang attende til V. er der vel snaut for alt. Eg var helst tenkt å sjå om nokan av våre var ein eller annen stad der i nærleiken, men eg vart skuffa. Såg ingen ting. Stod og fraus heile dagen til fånyttes.

Og her sluttar Jonas Vaule å skriva dagboka si. Men det hendte han meir. Etter jul kom det snø, og då kom tyskarane og ville ta rømingane på sporet. Då reiste Jonas og Sigurd, son hans, til Ollestad i Heskestad. Men då tyskarane leitte etter rømingane der og, gjekk dei attende til Skåredalen. No tok Sigurd ut og ville til Sverige, men han vart arrestert. Og då Jonas høyrde det, var han redd at tyskarane skulle få vite kvar han heldt til, og då flytte han til Gunvor, dotter si, på Litla Sveta og hadde det fredeleg der til krigen var slutt. Jørgen Skjæveland

På Sveta budde Jonas frå februar 1945 til krigen var slutt, fortel Gunvor i 2002. Han budde på høgaloftet og stundom var han i ei ur på garden. Men det var ei vanskeleg og løyen tid, fortel ho. Dei måtte passa på at ungene (Marit på 3 1/2 og Alf på 2 år) og oldefaren deira (Torger Kydland på 94 år) ikkje måtte få sjå eller vita om Jonas. Det var viktig at færrast muleg visste om at dei gøymde ein ettersøkt person.

*

Inga Vaule forteller:

Bjerkreim Bygdablad hadde en artikkel i nr. 5-mai 1983. Foranledningen var «Song til Fridomsfesten på Vaule 29. september 1945». Innholdet i sangen vitner om harde krigsår for folket på Vaule. Etter krigen fekk folk vite om alt undergrunnsarbeidet i krigsåra på Vaule. Inga vart i 1983 intervjuet på Aldersheimen på Vikeså.

– *Korleis opplevde du å vera midt oppe i dette farlige arbeidet kvar dag, Inga?*

Eg visste om kva guttane mine dreiv på med. Eg såg sendaren i aksjon kvar dag, og var klår over at me kanskje ein dag måtte røma alle saman. Og rømingdagen kom. Dei som sende

meldinger over havet til England kvar dag, var klar over at nazistane kunne finda senderen. Spionasjenettet, med kurerer mellom Bjerkreim og Stavanger, var sårbart. Fleire gonger var det nære på at tyskarane hadde avslørt kureren som hadde med melding om båter og båtlastar med krigsmateriell til den tyske krigsmakta. Meldinger som skulle via Vaule til England.

Ein septemberdag i 1944 fekk Vaulegardane melding om at Otto Olsen, ein av kjernepersonane i motstandsørsla i Rogaland var teken på Ålgård. Han kom den dagen frå Vaule saman med Leif Vaule. Begge vart tekne av nazistane.

Klokka halv eit om natta den 13. september 1944 fekk Vaulefamiliane ordre om å røma frå garden.

– *Korleis opplevde du denne natta, Inga?*

Det var eit fælt oppstyr. Me hadde frykta denne dagen lenge. Alle skulle avstad i ein fart. Me var visst litt i svime og. Jonas, mannen min, sprang rundt i huset på leit etter bukseselane sine. Buksa helt han oppe med den eine handa og etterkvert oppdaga han at selane heldt han i den andre handa. Kvar drog til sin kant. Mennene for avstad til sine kontakter rundt i bygda.

Det var i siste liten dei på Vaule kom seg unna. I boka til Jørgen Skjæveland «Bjerkreim i krigsåra», står det at Hölcher alt kom ned Runaskaret med 9 bilar fulle av væpna tyskarar då rømlingane tok ut fra Vaule.

– *Korleis kom du deg vekk, Inga?*

Oppe på Storsheia fekk eg skyss til Vinningland. Deretter til Stavanger. På Stavanger Sykehus visste eg at overlægen og ei oversyster var med i motstandsørsla. Desse beordra meg innlagt på sjukehuset. Eg skulle liksom ta ein underlivsoperasjon. Her fekk eg einerom og hadde gode dager. Overlegen gav meg ordre om å vera alvorlig då doktorane og sjukesytrene kom inn for å ta prøver av meg. Det var en løyen situasjon. Der låg eg på sjukehuset heilt frisk. Etter 9 dagar vart eg utskiven.

Eg vart henta av motstandsfolk. Då eg forlot sjukehuset sa doktoren at eg måtte koma att dersom eg fekk problemer med sjukdommen igjen. Hjø ein frisør vart håret mitt farga og nye klær vart henta fram. Til og med briller sette dei på meg.

Etter å ha vore hjå ein lærer Egenberg, fekk eg nytt pass med nytt navn. Nå skulle eg ei tid vera heimhjelp hjå apoteker Diserud i Stavanger. Den 12. januar 1945 kom ei ukjent jente og henta meg. Tinga mine vart pakka og avstad til Sverige bar det.

– *Hadde du nokon kontakt med familien din i denne tida?*

Nei, eg visste lite og ingenting. Det var ofte vondt for meg å leva i uvisse. Eg visste at dersom nokon av gutane vart tekne av nazistane, ville dei få ein hard medfart. Den første eg trefte av familien etter rømninga, var sonen min Jon. Han var komen seg over til Sverige og arbeidde på ein gard utanfor Stockholm.

Eg har aldri følt meg så bortkomen nokon gång, som den gongen eg skulle vitja Jon i Sverige. I et framandt land, med toget inn i ein storby, ikkje et kjent ansikt, ikkje eit kjent haldepunkt i det heile. Men eg fant fram.

Etter krigen var det Jonas, mannen min, som først kom heim til Vaule. Det var nok eit trist syn som møtte han. Huset var tomt for alt. Sengeklær, steintøy, reidskaper, mat og klær var stole. Mesteparten av dyra våre var slakta. Me måtte starta fra nytt av.

Sjølv fekk eg fylgja eit fangetog frå Sverige heim til Norge. Fangane var norske studentar på veg heim frå fangeleirar i Tyskland. Mellom anna trefte eg doktor Vedelden på dette toget. Han vart teken til fange i studenttida. Alfild var den siste av familien som kom heim. Ho kom og frå Sverige.

Utpå hausten sende me bod på alle som hadde vore på Vaule som motstandsfolk og flyktingar under krigen. Saman ville me feira fridomen – og alle kom. Me dansa i det nye smalahuset vårt, og gledde oss over at dei mørke åra nå var farne. Dette var vår Fridomsfest den 29. september 1945.

Skjulestad i hevdabingen

Her forteller Sem Grøtteland bakgrunnen for at han låg i kassen under hevdabingen medan sjølvaste Gestapos forhørsleder og fryktede mann Arnold Hölscher stod bare to meter frå ham og leita.

Garden Grøtteland vinteren 1946/47. Heimehuset og fjøset har nå fått takpanner isteden for torvtak, og et påbygg med kvist over det gamle inngangspartiet, ellers slik den var under krigen.

Det eg her vil fortelja om starta 2. november 1944. Tyskarane hadde vore på Vaule, folka der hadde rymt eller vorte arresterte. Eg tok til å kjenna meg utrygg, eg hadde sjølv vore med og teke mot slepp frå England, og fleire med kontaktar til dette hadde vorte arresterte. Kanskje kom dei til å røpa noko, best å vera på vakt.

Ein kveld banka det på døra. Eg for opp og ut eit av vindaugo på baksida, sikker på at her kom tyskarane. Men det var kjentsfolk; Alf og Terje Vikeså. Dei hadde flykta, kom ned frå heia der dei hadde vore 2-3 dagar. Dei rekna med eg kunne ha tyskarane på døra kva tid som helst, eg burde ta ut med det same. Me vart sitjande og snakka ei stund og vart samde om at dei skulle ta seg opp til ei hytte ved Kodlhomstjørn, hytta til advokat Hugo Parr. Eg skulle koma opp dagen etter. Hadde eg visst kva som sidan hende skulle eg fylgt dei same kvelden.

Tidleg neste morgon, i 6 tida, ringde telefonen. Det var Serina Austrumdal, som fortaIde at tyskarane var i garden der med ein masse bilar. Dei hadde kjørt det siste stykket av vegen med sløkte lys, funne fram i måneskinet. I den tida var der ikkje veg lenger enn til Austrumdal, heldigvis. Eg var klar over kva dei ville og stakk til fjells, ikkje langt. Frå ein bakketopp kunne eg

fylgja med i det som føregjekk. Det gjekk eit par timar før dei kom, det hadde lysna såpass at eg såg dei ganske godt. Dei hadde delt seg i to flokkar: Den eine kom rette vegen over brua, medan dei andre tok snarvegen over elva, bak husa til Vilhelm Gjedrem. På dette viset fekk dei omringa huset i ein fart. Hadde eg vore inne, hadde det vore uråd å kome seg vekk usedd.

Nå sat eg trygt på bakketoppen. Eg rekna 42 mann som storma fram mot husa, godt folka for å ta ein einsleg mann. Inne tok mor i mot dei, ho sa eg var på Sandnes med slakt, og at eg då alltid pleidde stoppa nokre dagar. Ein av tyskarane, dei trudde det var Hölcher, spurde om nokon hadde varsla om at dei kom. Mor svarde som sant var: " Det var du sjølv, då du ringde frå Austrumdal og tinga telefon til Bryne". I den tida hadde vi rikstelefon på Grøtteland. Alle samtalar som gjekk ut måtte tingast gjennom oss.

Den fryktede gestapisten Arnold Hölscher var med til Grøtteland (han som peker på kartet). Han begikk selvmord etter tyskernes kapitulasjon i 1945.

Tyskarane romsterte rundt over alt, men fann ingen ting. Til slutt kom ein av tyskarane bort til far og sa at dei visste her var kome folk ned frå England, og at me hadde halde dei med mat. Han påstod dei var komne ned ein stad som heitte Myrstøl. Far visste vel at der hadde ingen kome ned, så han tilbød seg å fylgja dei til Myrstøl, ein støl vest for Homme. Men til dette svara tyskaren: "Nei, nei. Englis - englis" . Dei trudde det krydde av engelskmenn innpå der.

PÅ RYMING

Etter eit par timar, drog tyskarane, trudde eg. Men eg våga meg ikkje heim, eg drog opp til hytta der Alf og Terje låg. Dei fekk seg ein god støkk då eg banka på, dei trudde eg hadde med tyskarar. Me var ikkje trygge, og heldt vakt ei stund kvar. Vi stod slik at vi kunne fylgja med kva som føregjekk på Grøtteland. Utpå dagen ville eg ta meg ein tur ned for å sjå om der var noko mistenkeleg, me hadde ikkje sett noko frå utkiksposten vår. Eg nærma meg husa. Då eg var 100 m frå, sette hunden i å gøy. Far, som sat i kjellaren og hogg ved, kom ut og fekk vinka meg bort i siste liten. Eg kom meg i dekning i ein fart. Det synt seg at 4 tyskarar og ein norsk nasist sat att i von om at eg skulle koma heim, dei trudde eg var dum nok til å koma att frå "byen".

Eg for ikkje langt, ville sjå om dei drog. Far heldt auga med meg, og medan vaktene sat inne og åt, kom han med eit spann komla til meg, 100 m frå husa. Det siste far sa då eg drog, var at han rekna med at tyskarane ville ta han som gissel. Men slik gjekk det ikkje: Tyskarane vart henta etter ei veke, ingen vart tekne med.

Sem forteller at her satt han og åt komler mens tyskerne satt vakt i huset. Herfra hadde han god utsikt til heimen.

Nå for eg opp til hytta og slo lag med Alf og Terje. Me våga oss ikkje til å sova i hytta, men tok med oss soveposane og la oss til eit stykke ifrå. Det var ei fin natt, stjerneklar og bortimot fullmåne, men der var kaldt. Neste morgon vart me samde om å flytja på oss. Alf meinte me kunne dra til Holmavatnet, aust for Hegelstad. På ein holme i vatnet hadde ein Torjusen hytte, og Alf visste om båten så vi kunne koma oss ut dit. Me starta opp utpå dagen, veret var like fint, men kaldt. Me gjorde ikkje rekning med å nå fram før neste dag, difor fann vi oss ein leirstad i Padlahom.

Her slo me opp telt, eit lite tomannstelt. Det var trengt for alle tre. Eg vart liggjande mellom Alf og Terje, men føtene fekk eg ikkje plass til så dei låg utanfor. Om natta kom det mykje snø, og om morgonen fann eg soveposen begravd i turr nysnø.

TIL HOLMAVATNET

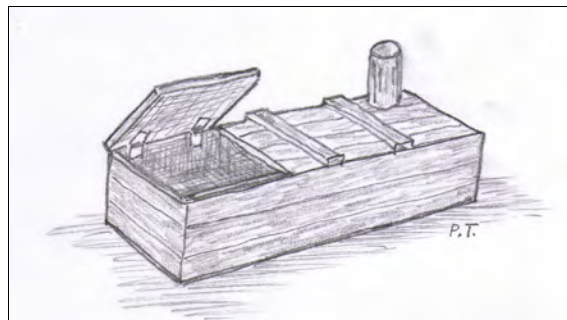
Nå låg Rambjørheia føre oss. Snøen hadde blese saman, nokre stader vassa me til knes i fennene. Men langt om lenge kom me fram til Holmavatnet, fann båten og kom oss over til holmen. Snart stod me i hytta. Ho var lita men koseleg. Turr ved var der i massevis. Me tok fram den vesle maten me hadde att, og litt kaffe fann me i hytta. Då smaka maten godt. I hytta hang to fiskegarn, og då me hadde ete drog me ut og sette desse. På den tida var der masse stor fisk i Holmavatnet. Om morgonen då me drog inn garn, var dei fulle av fisk. Me steikte og åt mest heile dagen, resten av maten hadde me ete opp dagen før. Me måtte få tak i meir mat. Alf og Terje ville ta seg ned til Vikeså, og eg ville ta inn til syster mi, Ragna, på Vikesdal. Dette gjekk godt, me fekk med oss ein masse mat, så me trudde det skulle vara den veka me hadde tenkt å vera der. Terje hadde fått med seg ei sangbok frå Vikeså, denne vart flittig brukt om dagane, det korta tida.

NY GØYMEPLASS I HEVDABINGEN

Så kom tida til å skiljast: Alf og Terje ville prøva å ta seg over til Sverige, eg ville heim og finna meg ein stad der til å gøyma meg om tyskarane skulle koma att. Eg kom til Austrumdal utpå

kvelden og banka på. Serina kom ut. Eg spurde om ho ville ringja heim for å høyra om vegen var klar. Ho skulle spørja om nokon hadde vore og henta dei fem bukkane frå Veen som vi hadde funne på heia. Mor forsto straks kva ho meinte, og sa dei hadde vore og henta dei. Eg reiste då heim.

Alt dagen etter tok eg til å laga ein stor kasse som eg ville grava ned under hevdabingen. Det var eit vanskeleg arbeid, alt måtte klaffa, hylle til radioen måtte eg og ha. Eg hadde apparat under heile krigen. Far var med og fekk kassen på plass: Rett under der me skufla ned hevda, laga me hol til han. Dette hadde aldri gått i dag når kyrne får berre silo og mjøl, eg hadde drukna. Ei luke var inngang. Om kvelden når eg la meg, måtte far fylgja for å dekkja luka med hevd. Luft fekk eg frå eit røyr bak i kassen. I denne kassen låg eg heile vinteren, følte meg nokså trygg. Om dagane var eg ute og arbeidde. Eg hadde gode kontaktar på Malmei, Maudal og Ørdsalen, kom tyskarane nokon av desse stadane, vart eg varsla.

Kassen Sem grov ned i hevdabingen.

Eg var mest til å tru at tyskarane hadde gløymt meg, men så ein dag var Serina på telefonen att: Nå var tyskarane i garden, 8-10 lastebilar. Dei var alltid mannsterke. Men denne gongen låg eg trygt i kassen under hevdabingen. Eg låg spen og venta, lydde for å høyra noko. Plutseleg vart døra inn til der eg låg opna. Eg såg lyset frå ei lommelykt som sveipa over hevda. Dei fann visst ut at her kunne ikkje vera folk. Seinare fekk eg høyra at det var sjølve gestaposjefen som hadde stått i døra med lykta, to meter frå meg

ROLEG VINTER

Denne gongen for dei utan å setja att vakt, og utetter vinteren var her roleg. Vinteren gjekk med daglege gjeremål. Me fekk Torkel Vikesdal på besøk, eit sykenbarn. Han var og ettersøkt av tyskarane, og gav seg til hjå oss. Vi farta rundt i heia med rypesnarer og jakting. På ein av turane traff eg på Torger Hetland, ein av dei som var komen ned her. Han slo seg og til hjå oss i påvente av at krigen skulle ta slutt, det såg ut til å vera like før nå. Påsketider tok me tre til fjells, ville ikkje møta påsketuristane. Me slo oss til i hytta til Henry Imsland, ved Bleievatnet.

Det vart svært tidleg vår dette året. Heile mars var snøberr langt nedetter fjella, gradestokken synte opp mot 20 grader, og skogen tok så smått til å grønka. Då vi kom ned frå fjellet etter påske var eg lei møkkadungen. Me tre slo lag og flytta opp til ein stor heller som heiter "Fantehelleren". Her var me til freden kom.

Sem Grøtteland

(kilde 4)

Sem Grøtteland i slåttan tidlig i 1950-åra

KILDER

1. Bernh. Lund: Det hendte i Rogaland, 1960
2. Georg Fuglestad: Vikeså-Fuglestadætta
3. Jørgen Skjæveland: Bjerkreim i krigsåra
4. Bjerkreim Bygdablad nr. 10 – desember 1989